

XXI. MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O REGIONÁLNÍCH VĚDÁCH. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ.

21ST INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL SCIENCES. CONFERENCE PROCEEDINGS.

Place: Kurdějov (Czech Republic)
June 13-15, 2018

Publisher: Masarykova univerzita, Brno

Edited by:

Viktorie KLÍMOVÁ

Vladimír ŽÍTEK

(Masarykova univerzita / Masaryk University, Czech Republic)

Vzor citace / Citation example:

AUTOR, A. Název článku. In Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *XXI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 1–5. ISBN 978-80-210-8969-3.

AUTHOR, A. Title of paper. In Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *21st International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. pp. 1–5. ISBN 978-80-210-8969-3.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. / Publication is not a subject of language check.

Za správnost obsahu a originalitu výzkumu zodpovídají autoři. / Authors are fully responsible for the content and originality of the articles.

© 2018 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8969-3

ISBN 978-80-210-8970-9 (online : pdf)

PODPORA MÍSTNÍHO EKONOMICKÉHO ROZVOJE, ROZVOJOVÉ PROBLÉMY A BUDOUCÍ VÝZVY OBCÍ A MĚST V ČESKÉ REPUBLICĚ

Local economic development, development problems and future challenges
of municipalities and towns in the Czech Republic

JIRÍ JEŽEK

RENÁTA JEŽKOVÁ

Středisko pro výzkum regionálního rozvoje Centre for Regional Development Research
Fakulta ekonomická Faculty of Economics
Západočeská univerzita v Plzni University of West Bohemia
✉ *Univerzitní 8, 306 14 Plzeň, Czech Republic*
E-mail: jezekji@kge.zcu.cz, renatajezkova42@gmail.com

Anotace

Příspěvek se zabývá hodnocením rozvojových předpokladů, zdrojů, kapacit a úspěšnosti podpory místního ekonomického rozvoje pohledem představitelů obcí a měst v České republice. Vychází z reprezentativního dotazníkového šetření, realizovaného v létě 2017. Bylo dotázáno 679 obcí a měst všech velikostních kategorií ve všech krajích ČR. Výzkum ukázal, že většina obcí a měst v České republice hodnotí své rozvojové předpoklady celkově pozitivně. K nejčastějším problémům patří omezené finanční zdroje a nedostatečné organizační a plánovací kapacity. Problémem je také skutečnost, že zvláště malá města a malé obce nemají k dispozici strategicky důležité pozemky a nemovitosti, které by jim umožňovaly místní ekonomický rozvoj efektivně ovlivňovat. S výsledky podpory místního ekonomického rozvoje je spokojena pouze asi 1/3 obcí a měst. K nejčastěji uváděným problémům rozvoje obcí a měst patří stav technické infrastruktury (zvláště malé obce a malá města), parkovací možnosti, příjmy obcí, nevyužití brownfieldy a sociálně vyloučené lokality (zvláště střední a velká města). K nejvýznamnějším budoucím výzvám patří stárnutí obyvatelstva, odchod mladých a vzdělaných lidí, omezenost finančních zdrojů a v neposlední řadě obava, jak v budoucnosti zabezpečit odpovídající strukturu a kvalitu veřejných služeb. Aby obce a města dokázaly adekvátně na uvedené komplexní výzvy reagovat je zapotřebí, aby v rámci strategického plánování více využívaly foresight jakožto nástroj, umožňující systematické uvažování o možných variantách budoucího vývoje.

Klíčová slova

obce a města, místní ekonomický rozvoj, zdroje a kapacity, problémové oblasti, budoucí výzvy, Česká republika

Annotation

The paper deals with the evaluation of the development assumptions, resources, capacities and success of local economic development support from the point of view of representatives of municipalities and towns in the Czech Republic. It is based on a representative questionnaire inquiry, realized in the summer of 2017. 679 municipalities and towns of all size categories were inquired in all regions of the Czech Republic. A research showed that most municipalities and towns in the Czech Republic evaluated their developmental assumptions positively in general. The most frequent problems included limited financial resources and insufficient organizational and planning capacities. The problem is also the fact that, in particular, small towns and small municipalities do not have available strategically important land and real estate that would allow them to influence local economic development effectively. Only about 1/3 of municipalities and towns are satisfied with the results of local economic development support. The most frequently mentioned problems of municipal and urban development are: a state of the technical infrastructure (especially in case of small municipalities and small towns), parking opportunities, incomes of municipalities, unused brownfields and socially excluded localities (especially in case of the middle and large towns). The most important challenges for the future include: the aging of the population, the departure of young and educated people, limited financial resources and, last but not least, the fear of securing the appropriate structure and quality of public services in the future. So that the municipalities and towns will be able

to respond adequately to these complex challenges, they need to use foresight as a tool in strategic planning to allow them systematic consideration of possible variants of future development.

Key words

municipalities and towns, local economic development, resources and capacities, problem areas, future challenges, Czech Republic

JEL classification: R58

1. Úvod

V posledních desetiletích došlo a dochází k významným společenským a ekonomickým změnám. V kontextu procesů globalizace a integrace světové ekonomice se také mění úloha substátních územních celků, jejichž význam roste. Jedním z projevů těchto změn je přesouvání úkolů a kompetencí v oblasti místního a regionálního rozvoje na místní a regionální instituce. Rozvoj obcí, měst a regionů již dávno není výlučnou záležitostí centrálních vlád a stal se úkolem nižších správních orgánů. Obce, města a regiony nejsou pouhými pasivními příjemci rozhodnutí investorů anebo centrálních orgánů veřejné správy, ale stávají se aktivními činiteli rozvojových aktivit a strategií. (Pike, Rodríguez-Pose a Tomaney, 2006; Slach a Ježek, 2015; Ježek, 2016)

Stále více se zdůrazňuje potřeba endogenního rozvoje, který vychází z mobilizace a využívání místních zdrojů. (Stimson, Stough a Nijkamp, 2011). Místní a regionální rozvojové aktivity jsou pojímány jako alternativa vůči státní, shora dolů řízené politice místního a regionálního rozvoje. V literatuře se setkáváme s různými názory na to, jaká je role, resp. přínos místních a regionálních vlád k místnímu a regionálnímu rozvoji. Jak uvádí např. Studie OECD (2004), tak při posuzování vždy záleží na disponibilních zdrojích, míře decentralizace kompetencí a finančních prostředků, velikosti obcí a měst a dalších faktorech.

Podle Roweho (2009) místní a regionální iniciativy nejsou a ani nemohou být všelékem pro řešení všech místních a regionálních problémů, ani nerovnoměrného ekonomického rozvoje, jsou významným doplňkem aktivit státu, popř. regionů v podpoře a stimulaci ekonomického rozvoje. Obce a města mají ve srovnání s národními nebo krajskými vládami méně nástrojů, jak podporovat místní ekonomický rozvoj. Většinou nemají dostatek zdrojů na to, aby mohly např. poskytovat investiční pobídky pro zahraniční investory anebo vytvářet dotační programy pro začínající podnikatele. Komunálně-politická opatření proto mají zcela zákonitě menší rozsah a dosah, než opatření národních vlád. Přesto ale význam komunálně-politických opatření po celém světě roste, tak jak roste význam lokální a regionální roviny ekonomického rozvoje. Komunální podpora místního ekonomického rozvoje je proto nejenom potřebná, ale i nezbytná. (Ježková, Ježek, 2011; Green Leigh, Blakely, 2013)

Otázkou podle mnohých není, má-li místní či regionální samospráva podporovat ekonomický rozvoj, ale spíše jakou roli by v rámci tohoto procesu měla sehrávat a jaké nástroje používat (srov. např. Maier, Tödtling a Trippel, 2006; Ježková a Ježek, 2011; Ježek, 2013; Pavlík a kol., 2016).

Pohledem do literatury zjišťujeme, že existují různé přístupy k členění nástrojů komunální politiky místního ekonomického rozvoje, které jsou předmětem diskuse, neboť chybí jednoznačná kritéria pro jejich vymezení. Srov. např. Blažek a Uhlíř (2011), Wokoun (2006), OECD (2004), Stimson, Stough a Nijkamp (2011), Pavlík a kol. (2016) a jiní. Jednotlivé nástroje se odlišují podle druhu, síly vlivu, podle adresátů, jimž jsou určeny, a také svým obsahovým zaměřením (orientací).

Většinou se jedná o obecné klasifikace, které mohou být pouze rámcovým východiskem pro empirický výzkum. V tomto příspěvku vycházíme z naší klasifikace nástrojů komunální politiky místního ekonomického rozvoje, která je popsána v práci Ježková, Ježek (2011), viz též obr. 1. Východiskem pro její tvorbu bylo jednak členění nástrojů podle druhu a síly podle Fürsta, Klemmera a Zimmermanna (1976) anebo Maiera, Tödtlinga a Trippelové (2006), kteří hovoří o informačních opatřeních, finančních nástrojích, infrastrukturních opatřeních a regulačních opatřeních, které jsme rozšířili na základě detailního empirického zkoumání komunální politiky vybraných dvaceti obcí a měst v ČR. Podrobněji se tím zabýváme v práci Ježková, Ježek (2011).

Tab. 1: Přehled nástrojů komunální podpory místního ekonomického rozvoje

skupina nástrojů	konkrétní nástroje
1. technická infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> dopravní a telekomunikační infrastruktura, technická infrastruktura (energie, voda, plyn, kanalizace atd.), zainvestování podnikatelských průmyslových ploch, vytváření průmyslových parků, inovačních center, inkubátorů atd.
2. politika nakládání s pozemky a nemovitostmi	<ul style="list-style-type: none"> vykupování pozemků a nemovitostí (vytváření rozvojových ploch), zvýhodněné pronájmy, revitalizace průmyslových areálů a ladem ležících ploch
3. územní plánování a stavební řád	<ul style="list-style-type: none"> vymísťování průmyslu a průmyslových ploch na okraje měst, přizpůsobování stavebního řízení požadavkům podnikatelských subjektů, vymezování ploch využitelných k podnikatelským účelům v úz. plánech
4. finanční pomoc a politika daní a poplatků	<ul style="list-style-type: none"> subvence (např. formou levných pozemků), poskytování a zprostředkování půjček a úvěrů, poskytování záruk na půjčky a úvěry
5. propagace	<ul style="list-style-type: none"> podpora všeobecného povědomí o podnikatelských subjektech, prezentace na regionálních a nadregionálních akcích, poradenská činnost podnikům se zájmem ve městě investovat, vytváření pozitivního image o městě u místních podnikatelů a občanů
6. měkké lokalizační faktory	<ul style="list-style-type: none"> péče o celkový vzhled a atraktivitu města, rozvoj sociální infrastruktury (bydlení, vzdělání, volný čas atd.), pozitivní postoj správy města a obyvatel k soukromému podnikání
7. informace a poradenství	<ul style="list-style-type: none"> pravidelné informace podnikům o strategii rozvoje města, podpora nových technologií a inovací, poradenství zaměřené na možnosti podpory podnikání
8. zkvalitňování správních činností	<ul style="list-style-type: none"> transparentnost, plánovitost a spolehlivost při rozhodování o budoucnosti města, flexibilita a otevřenost správy města žádostem podnikatelských subjektů, znalost problematiky, o níž se rozhoduje
9. ostatní opatření	<ul style="list-style-type: none"> preferenze místních firem při zadávání veřejných zakázek, přenášení zájmů podnikatelů a občanů do strategií rozvoje města, minimalizace zákazů a příkazů

Zdroj: Ježková, Ježek (2011)

2. Cíl a metoda

Cílem tohoto příspěvku bylo zjistit, jak obce a města v České republice hodnotí své rozvojové předpoklady, zdroje, kapacity a úspěšnost dosavadní podpory místního ekonomického rozvoje. Dále pak identifikovat nejvýznamnější problémy a výzvy jejich budoucího vývoje. Jedná se o publikování prvních výsledků rozsáhlejšího výzkumného úkolu.

Příspěvek vychází z výsledků dotazníkového šetření obcí a měst, které probíhalo v létě 2017. Empirický výzkum probíhal on-line formou. Prostřednictvím e-mailu byly o spolupráci požádány všechny obce a města v České republice (6253). V případě měst byl příslušný mail zaslán adresně starostovi, tajemníkovi a také vedoucím odborů rozvoje města nebo územního plánování. Dotazník kompletně vyplnilo 679 respondentů (za každou obec vždy jeden dotazník). Návratnost dotazníků činila 10,9 %. Respondenty byli starostové nebo místostarostové obcí a měst, vedoucí pracovníci veřejné správy nebo referenti (odborní pracovníci). Výsledná struktura respondentů odpovídá poměrnému zastoupení jednotlivých velikostních kategorií obcí a měst. Výzkum probíhal na celém území ČR, přičemž počet vyplněných dotazníků řádově odpovídá počtu obcí a měst v jednotlivých krajích.

Zmíněné dotazníkové šetření lze chápat jako předvýzkum dané problematiky, která bude v letech 2018 až 2020 řešena v rámci přijatého projektu Technologické agentury ČR Éta č. TL01000110 „Budoucnost venkova v České republice: Výzvy, vize, rozvojové scénáře a adaptační strategie“, jehož řešiteli jsou Západočeská univerzita v Plzni

(Středisko pro výzkum regionálního rozvoje) a Ostravská univerzita (katedra sociální geografie a regionálního rozvoje).

3. Výsledky

3.1 Rozvojové předpoklady, zdroje, kapacity a úspěšnost podpory místního ekonomického rozvoje na komunální úrovni

Výzkum ukázal, že většina obcí a měst v České republice hodnotí své rozvojové předpoklady celkově pozitivně. V průměru 4/5 dotázaných obcí a měst je hodnotily jako velmi dobré nebo spíše dobré, dokonce i zástupci malých měst a (83,6 %) a malých obcí (78,5 %). Přibližně stejný podíl oslovených zástupců obcí a měst uvedl, že podpora místního ekonomického rozvoje patří k prioritám jejich komunální politiky. Takto se vyjádřilo kolem 80 % obcí a měst všech velikostních kategorií. Dále jsme zjistili, že téměř každé druhé město nad 20 tisíc obyvatel má problémy se zdroji a kapacitami souvisejícími s podporou místního ekonomického rozvoje (nejčastěji s finančními zdroji a s organizačními a plánovacími kapacitami). Relativně menší podíl malých obcí a měst negativně hodnotících jejich zdroje a kapacity, je podle nás ovlivněn především tím, že si potřebu podpory místního ekonomického rozvoje tolik neuvědomují, resp. není na ně činěn takový tlak, jako na města střední velikosti anebo velkoměsta. Na druhé straně malé obce a města častěji, než města střední a velká přiznávají, že nemají k dispozici strategicky důležité pozemky nebo nemovitosti, které by jim umožňovaly místní ekonomický rozvoj efektivně ovlivňovat (v průměru 40,8 % obcí a měst, 36,0 % malých obcí, 52,5 % malých měst a 60,0 % měst středních a velkých). S výsledky podpory místního ekonomického rozvoje je spokojena pouze asi 1/3 obcí a měst. Více spokojenosti vyjádřila města střední a velká (62 %).

3.2 Nástroje komunální podpory místního ekonomického rozvoje

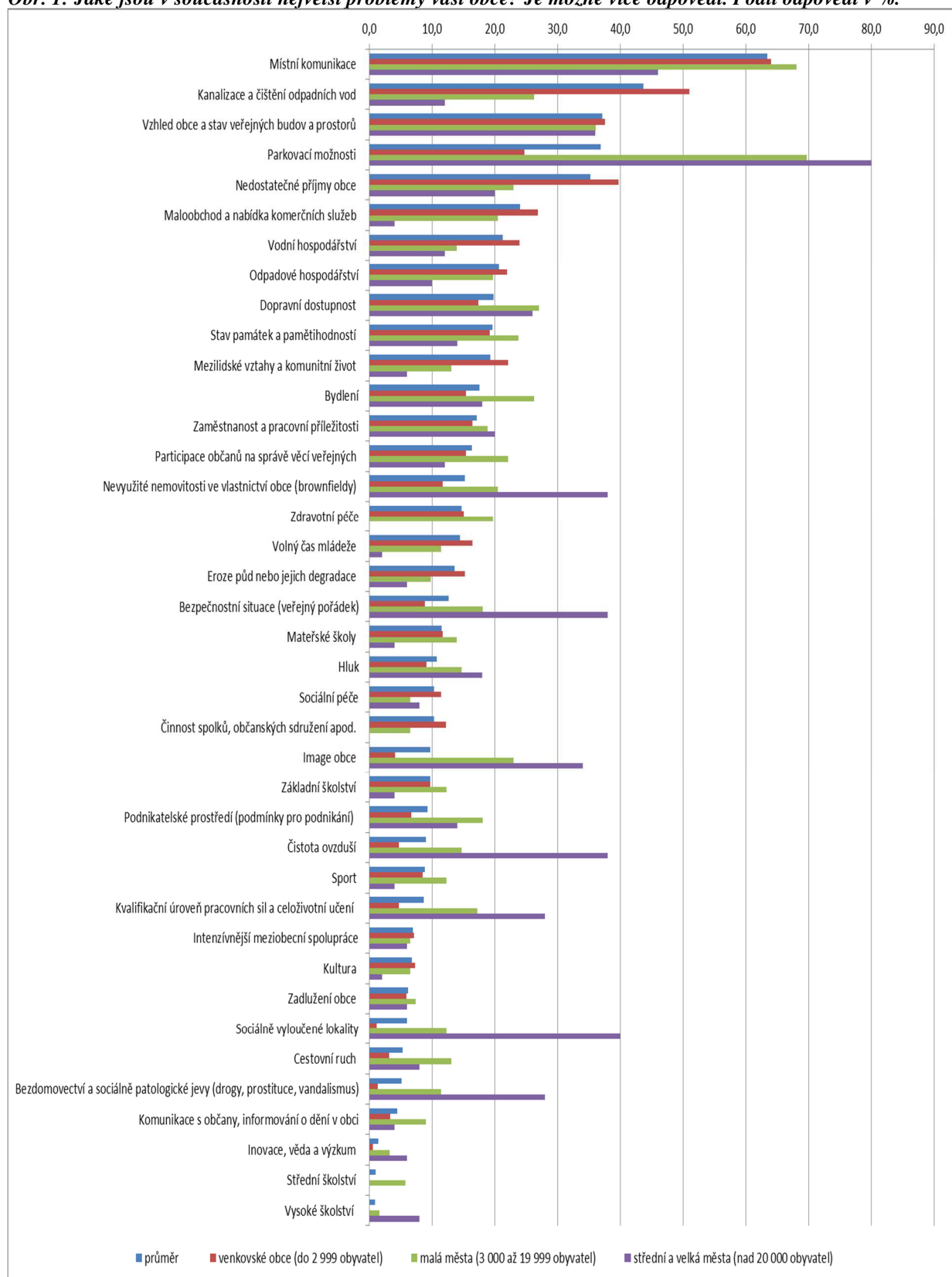
V rámci dotazníkového šetření jsme použili naši typologii nástrojů komunální politiky místního ekonomického rozvoje (Ježková, Ježek, 2011). Výsledky dotazníkového šetření potvrdily, že k nejvíce používaným patří následující čtyři skupiny nástrojů: technická infrastruktura, kvalitní činnost veřejné správy, územně-plánovací opatření a měkké faktory. Takto se vyjádřilo cca 80 – 90 % obcí a měst všech velikostních kategorií. Největší rozdíly v používaných nástrojích mezi malými obcemi a středními a velkými městy jsou hlavně v poskytování prostorů a pozemků pro podnikání (53 % malých měst a téměř 2/3 středních a velkých měst). Rozdíly existují také v oblasti propagace a marketingu, což je záležitost hlavně měst (55 %), stejně tak jako poskytování poradenských služeb (45 - 50 %).

3.3 Vnímání rozvojových problémů

Přehled nejčastěji uváděných současných problémů obcí a měst je uveden na obr. 1. Daleko největšími problémy malých obcí (do 3 tisíc obyvatel), na základě výsledků našeho výzkumu, je stav místních komunikací (64 %), kanalizačních sítí a čistíren odpadních vod (51 %), dále vzhled obcí a stav veřejných budov a prostorů (37,5 %), nedostatečné příjmy obcí (39,7 %) a maloobchodní nabídka a nabídka komerčních služeb (26,9 %). K dalším problémovým oblastem, které zmínila více jak 1/5 oslovených obcí, patří vodní hospodářství, odpadové hospodářství, mezilidské vztahy a komunitní život.

Malá města (3 až 20 tisíc obyvatel) trápí nejčastěji problémy s parkováním (69,7 %), místními komunikacemi (68 %), vzhledem městských center a staveb veřejných budov a prostranství (36,1 %), dále jejich dopravní dostupnost (27,0 %) a oblast bydlení (26,2 %).

Města střední velikosti a velkoměsta nad 20 tisíc obyvatel uvedla především parkování (80 %), existenci sociálně vyloučených lokalit (40 %), nevyužitých nemovitostí (brownfieldy) ve vlastnictví města (38,5 %), čistotu ovzduší (38,1 %), bezpečnostní situaci a také image města (34 %).

Obr. 1: Jaké jsou v současnosti největší problémy vaší obce? Je možné více odpovědí. Podíl odpovědí v %.

Zdroj: vlastní zjištění, 2017, N= 679

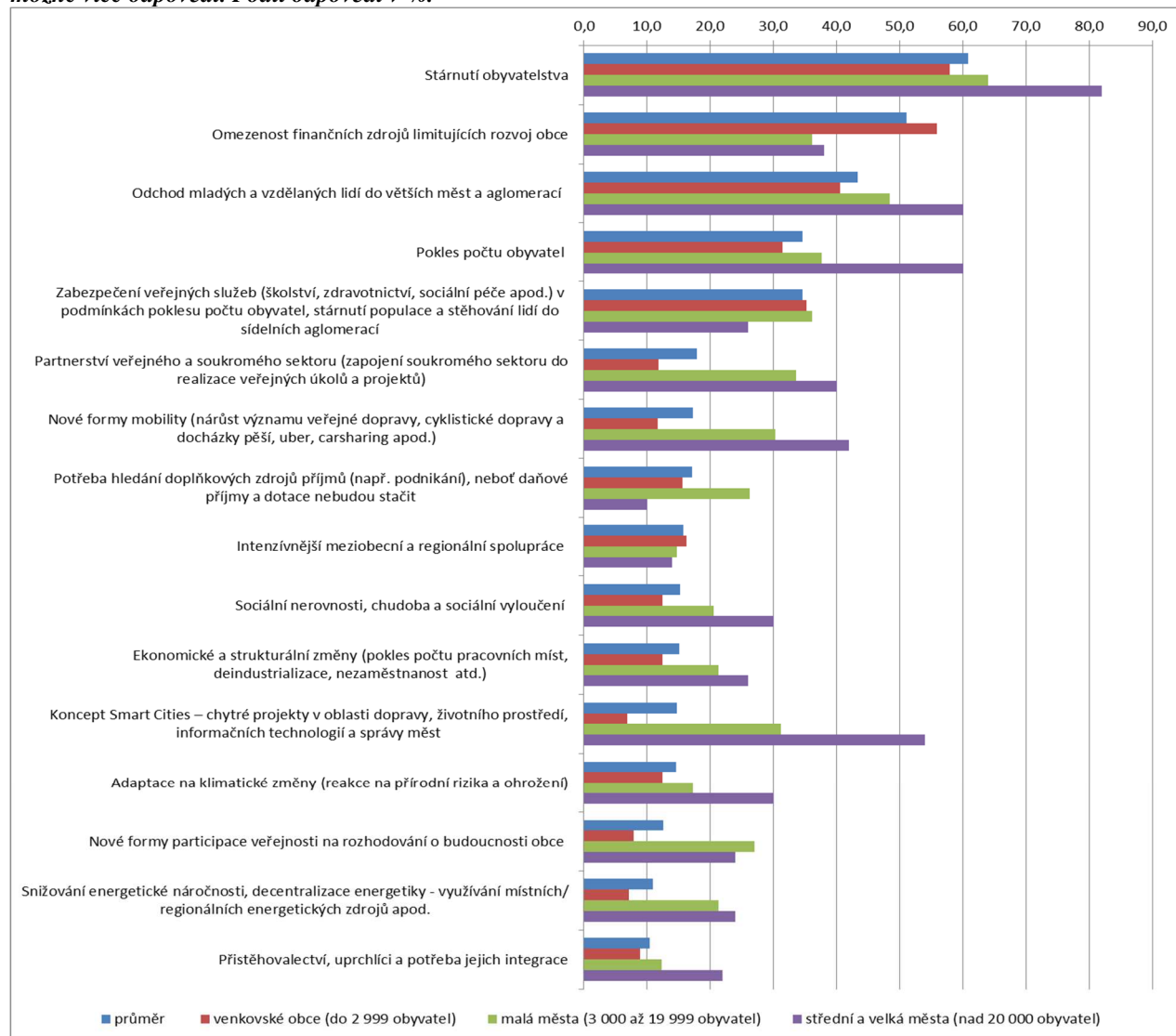
3.4 Budoucí výzvy

V rámci dotazníkové šetření jsme respondentům nabídli 29 výzev, identifikovaných na základě analýzy více jak stovky strategických dokumentů obcí a měst všech velikostních kategorií. Přehled nejčastěji uváděných budoucích výzev obcí a měst v České republice je uveden na obr. 2.

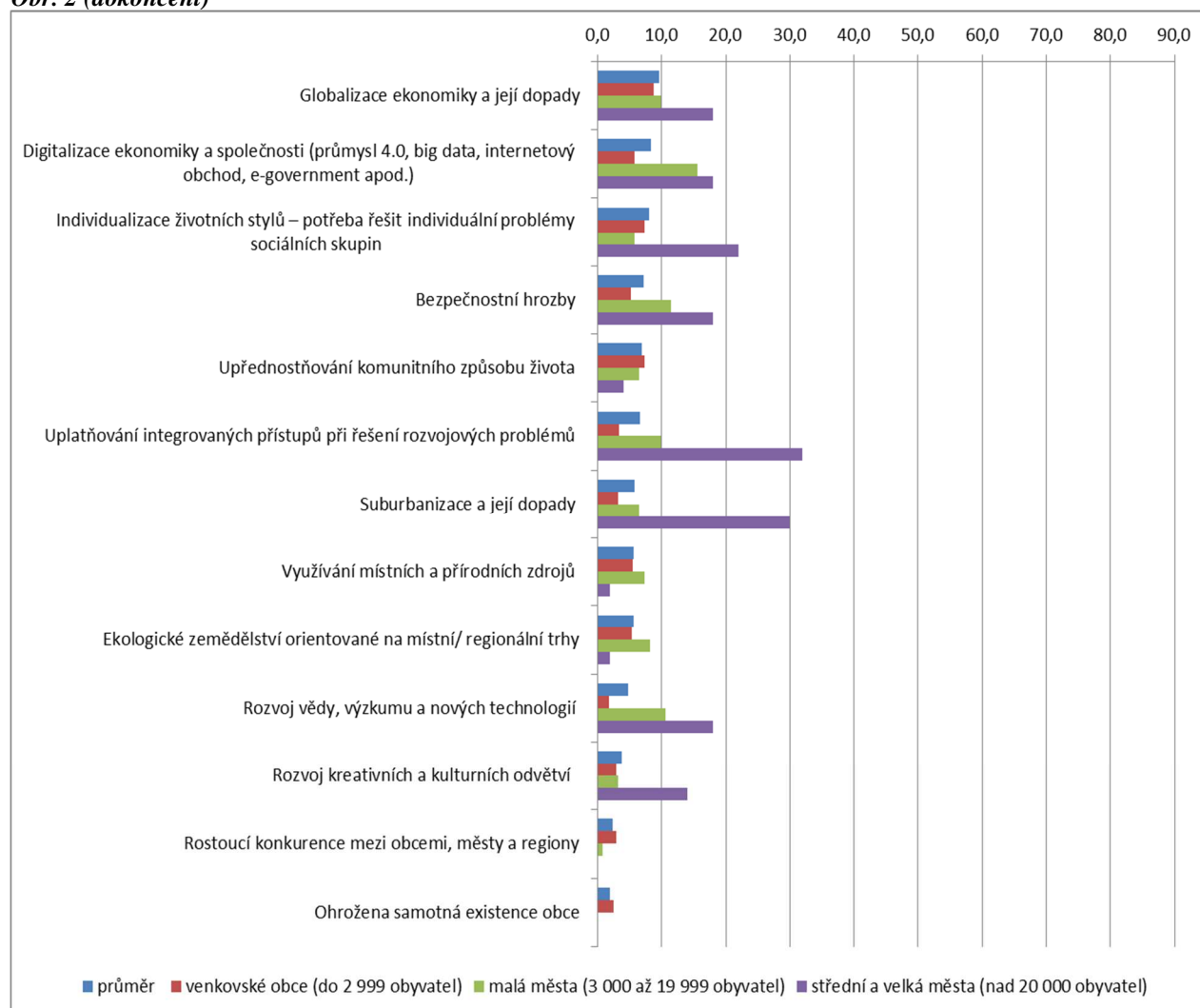
Nejvýznamnějšími budoucími výzvami venkovských obcí (do 3 tisíc obyvatel) je stav místních komunikací, omezenost finančních zdrojů limitující rozvoj obce (55,9 %) dále stárnutí populace (57,9 %), odchod mladých a vzdělaných lidí do větších měst a městských regionů (40,5 %) a s tím související pokles počtu obyvatel (31,4 %). Více jak 1/3 venkovských obcí se dále obává, že v podmínkách poklesu počtu obyvatel, stárnutí populace a stěhování lidí do větších měst, nedokáží do budoucnosti zabezpečit požadovanou strukturu a kvalitu veřejných služeb, zvláště v oblasti školství, zdravotnictví a sociální péče. K dalším nejčastěji zmiňovaným výzvám malým obcím do 3 tisíc obyvatel patří potřeba hledání doplňkových zdrojů příjmů a intenzivnější meziobecní/ regionální spolupráce.

Výzvou pro malá města (3 až 20 tisíc obyvatel), často označovaná za motory rozvoje venkovských a periferních regionů, jsou vedle stárnutí obyvatelstva, odchodu mladých a vzdělaných lidí, poklesu počtu obyvatel a obav souvisejících se zabezpečením veřejných služeb (společné výzvy pro malé obce a malá města) dále nové formy mobility, koncept smart cities, partnerství veřejného a soukromého sektoru a nové formy participace veřejnosti na rozhodování o budoucnosti měst.

Obr. 2: Které z uvedených výzev budou podle vašeho názoru významně ovlivňovat budoucnost vaší obce? Je možné více odpovědí. Podíl odpovědí v %.

Obr. 2 (dokončení)

Zdroj: vlastní zjištění, 2017, N= 679

Nejčastěji uváděnými výzvami středně velkých měst a velkoměst (nad 20 tisíc obyvatel) jsou stárnutí obyvatelstva, pokles počtu obyvatel a odchod mladých lidí do větších měst a aglomerací (v případě velkoměst i do zahraničí), dále koncept smart cities, nové formy mobility, suburbanizace, adaptace na klimatické změny, sociální nerovnosti, chudoba a problémy sociálního vyloučení.

Závěr

Empirický výzkum ukázal, že většina oslovených obcí a měst v České republice celkově hodnotí své rozvojové předpoklady pozitivně, a podpora místního ekonomického rozvoje patří k jejich prioritám. Problémem jsou nedostatečné finanční zdroje a v případě malých obcí navíc nedostatečné organizační a plánovací kapacity. Na druhé straně téměř $\frac{3}{4}$ respondentů vyjádřily nespokojenost s dosaženými výsledky podpory místního ekonomického rozvoje. K nejčastěji používaným nástrojům komunální podpory místního ekonomického rozvoje patří rozvoj technické infrastruktury, kvalitní činnost veřejné správy, územně-plánovací opatření a tzv. měkké lokalizační faktory. Větší města, více než malé obce, využívají také marketingová opatření a poskytování poradenských služeb.

Nejčastěji uváděné problémy, které obce a města v současnosti řeší, patří stav místních komunikací, kanalizace a čistíren odpadních vod, vzhled veřejných budov a prostorů a v neposlední řadě hledají možnosti, jak zvyšovat své příjmy.

Velkými výzvami do budoucnosti se ukazují především omezené finanční zdroje, limitující rozvoj zvláště malých obcí a měst, dále stárnutí populace, pokles počtu obyvatel a s tím související odchod mladých a vzdělaných lidí

do větších měst a městských regionů. Malé obce a města navíc budou konfrontovány s problémem, jak zajistit dostatek a požadovanou kvalitu veřejných služeb v podmínkách klesajícího počtu obyvatel a odchodu mladých a vzdělaných lidí do větších měst a městských regionů.

Nejvýznamnější výzvy, které budou do budoucna ovlivňovat rozvoji obcí a měst, přitom nemají jednoduchá řešení a jejich zvládnutí předpokládá uplatnění komplexního přístupu. Je zapotřebí, aby se obce a města začali těmito výzvami již dnes intenzivně zabývat. Vhodným nástrojem se ukazuje např. použití foresightu, který umožňuje systematické uvažování o možných variantách budoucího vývoje, a rozšiřuje myšlení aktérů zapojených do tvorby strategických plánů obcí a měst o dlouhodobější, do budoucna orientovaný vzhled na danou problematiku.

Literatura

- [1] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1974-3.
- [2] FÜRST, D., KLEMMER, P., ZIMMERMANN, K. (1976). *Regionale Wirtschaftspolitik*. Tübingen: Mohr. ISBN 3-8041-1522-5.
- [3] GREEN LEIGH, N., BLAKELY, E. J. (2013). *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*. London: SAGE. ISBN 978-1-4522-4259-0.
- [4] JEŽEK, J. (2013). Strategické plánování obcí a měst: nové přístupy a cesty k jeho zefektivnění. In *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 372-376. ISBN 978-80-210-6257-3. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-6257-2013-46.
- [5] JEŽEK, J. (2016). Strategické plánování českých obcí a měst. In *XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 699-708. ISBN 978-80-210-8272-4. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-89.
- [6] JEŽKOVÁ, R., JEŽEK, J. (2011). *Podnikanie a jeho komunálna a regionálna podpora*. Bratislava: EUROKÓDEX. ISBN 978-80-89447-47-3.
- [7] MAIER, G., TÖDTLING, F., TRIPPL, M. (2006). *Regional- und Stadtökonomik. Regionalentwicklung und Regionalpolitik*. 3. Auflage. Wien: Springer. ISBN 978-3-211-27955-7.
- [8] OECD (2004). *Evaluating Local Economic and Employment Development. How to assess what works among programmes and policies*. Paris: OECD. ISBN 92-64-01708-9.
- [9] PAVLÍK, M. a kol. (2016). *Podpora lokální ekonomiky. Využití skrytých potenciálů v regionech*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-390-7.
- [10] PIKE, A., RODRÍGUEZ-POSE, A., TOMANEY, J. *Local and Regional Development*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-35718-0.
- [11] ROWE, J. E. (ed., 2009). *Theories of Local Economic Development. Linking Theory to Practice*. Surrey: Ashgate. ISBN 978-0-7546-7305-7.
- [12] SLACH, O., JEŽEK, J. (2015). *Czechia. disP - The Planning Review*, vol. 51. no. 1, pp. 28-29. ISSN 0251-3625. DOI: 10.1080/02513625.2015.1038050.
- [13] STIMSON, R., STOUGH, R. R., NIJKAMP, P. (eds., 2011). *Endogenous Regional Development. Perspectives, Measurement and Empirical Investigation*. Cheltenham: Edward Elgar. ISBN 978-1-84980-456-1.
- [14] WOKOUN, R. (2006). Nástroje regionálního rozvoje. In Mates, P., Wokoun, R. (eds.) *Management regionální politiky a reforma veřejné správy*. Praha: Linde. ISBN 80-7201-608-3.

Příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu Technologické agentury ČR Éta č. TL01000110 Budoucnost venkova v České republice: Výzvy, vize, rozvojové scénáře a adaptační strategie.